

Temelj uspjeha i neuspjeha u filozofiji

Promatrajući stanje, u kojem se nalazi savremena filozofija i kod najnaprednijih naroda, moramo priznati, da ima pravo o. Klimke, kad zaključuje svoju karakteristiku savremene filozofije ovim potresnim riječima (Institutiones historiae philosophiae II, 226): »Filozofija našeg vremena nema više onoga značenja, koje je imala u staro doba i u čitavom srednjem vijeku, kad je bila prava mudrost života. Od ljubavi k mudrosti u potpunom i općenitom smislu — a ovo je pravo značenje riječi filozofa — spala je na istraživanje posebnih ograničenih pitanja ili na subjektivne i samovoljne izmišljotine. Stidjela se služiti vjeri i teologiji, a sada mora služiti pozitivnim znanostima, pače i previjanim političarima i demagozima za njihove varke«. Od ove žalosne kritike moramo dakako s Klimke-om izuzeti skolastičku filozofiju. Ona je još uvijek ostala mudrost, koja može upravljati životom, da postigne svoju pravu svrhu vremenitu i vječnu. Ova je filozofija još i danas voditeljica Kristu, kako je to za staru grčku filozofiju kazao Klement Al. (Strom. I, 5): »ἐπαιδαγώγει γὰρ καὶ αὐτὴ τὸ Ἑλληνικὸν ὡς ὁ νόμος τοῦς Ἑβραίουσ ἐἰς Χριστόν « odgajala je Grke, kao zakon Židove, za Krista«.

Ipak, ili upravo zato, skolastička filozofija ne nalazi zasluženo priznanje i uvaženje u krugovima, koji ne žele imati Krista u svojoj sredini. I većina kršćana, koji ne pripadaju katoličkoj Crkvi, pače i mnogi katolici zaziru od skolastičke filozofije te prijanjaju uz »modernu«. Tako i oni dijele žalosnu sudbinu mnogih velikih umova, koji uza sve svoje nastojanje nijesu izbjegli najkobnije zablude.

Gledajući ovaj neuspjeh »moderne filozofije, tražimo tomu razlog. Kao takav ne možemo navesti pomanjkanje oštroomnosti, jer se ovoj ne možemo nadiviti kod mnogih modernih mislilaca. Niti možemo sve protumačiti pomoću zle volje ili mržnje i hladnoće prema kršćanskoj vjeri, premda je neuspjeh »moderne« filozofije veliko poniženje, koje nas podsjeća na one riječi sv. Pavla Rimljanima (Rom. 1, 21—31) gdje kaže o grčkim i rimskim poganskim mudracima, da ih je Bog predao u ruke zabluda i neurednih želja i ružnih strasti poradi njihovih grijeha. »Jer premda upознаše Boga, ne proslaviše ga kao Boga, niti mu zahvališe, nego zalutaše u svojim mislima i potamnje nerazumno srce njihovo. Govoreći da su mudri, postadoše lude... Zato ih predade Bog pohotama srdaca njihovih... Zato ih predade Bog u sramotne strasti... I kako nisu marili, da upoznadu Boga, predao ih je Bog pokvarenom mišljenju«. No iz toga, što je Bog poganske mudrace predao u zablude poradi njihovih grijeha, ne možemo zaključiti, da su zablude uvijek kazna za grijeha. Zato moramo tražiti neki psiholo-

ški ili etički razlog, koji može služiti Bogu bilo kad kažnjava predajući grješnika u zablude, bilo kad zablude samo pripušta, pa i kod dobrog katolika.

Temelj je neuspjehu u filozofskom nastojanju nedosljednost, dok je dosljednost sigurni put uspjehu.

Dosljedan je onaj, koji si ne protuslovi, poričući ono što je prije kazao, kao da je zaboravio, što je kazao. Ovo protuslovlje može biti izričito, ali nije nužno. Obično je nedosljednost neizrečena, stvarna opreka između riječi i čina kao što u onih, za koje piše sv. Pavao (Tit. 1, 16): »Priznaju Boga riječima, a djelima ga niječu«. Savršena je nedosljednost nesuglasje volje i čina, svrhe i rada, kada tko drugo želi a drugo radi. Hoće svrhu, a neće da upotrijebi shodna sredstva; želi što bolje i što sigurnije postići svrhu, a neće da bira bolja i sigurnija sredstva. **Onaj je dosljedan, koji prema svrsi bira i sredstva: što ne služi, ostavlja; što bolje i sigurnije služi, pretpostavlja onomu, što nije tako dobro i sigurno. Ali treba da postojano radi prema ovome načelu:** ne napuštajući odluke. Ova će tvrda odluka ispraviti i pogreške, koje su se slučajno desile kod prosuđivanja i biranja sredstava. Neće se lako dogoditi takva pogreška, jer tvrda odluka i živa želja, uvijek se ravnati prema svrsi, dati će razumu veću jakost i bistrinu, da uzmogne suditi o sredstvima lakše i sigurnije. Bez takve odluke prevarit će se lako i najoštriji razum. Jedinstvenost nosioca umske i voljne djelatnosti razlog je ove međusobne ovisnosti. Zato dosljednost spada i na razum i na volju.

Dosljednost je prava krepost, ili bolje, skup kreposti. Na dosljednost u prvom redu spada mudrost. »Mudrost je najpo-trebitija krepost za ljudski život«, kaže sv. Toma (S. th. 1—2, 57, 5, c), koji navodi za svoje uvjerenje, kao što obično, najdublji razlog. »Dobar život sastoji se u dobrom djelovanju. Da bude djelovanje dobro, treba se ravnati prema izboru, a ne prema nagonu ili strasti. Budući da se izbor odnosi na sredstva, koja imaju služiti svrsi, to je za pravi izbor dvoje nužno: prava svrha i prava umjerenost prema svrsi. A zato je najprije nužno neko raspoloženje u razumu, jer na razum spada prosuđivanje i biranje sredstava za postizavanje svrhe. Mora dakle u razumu biti neka umska krepost, koja ga usposobljuje da može pravo prosuđivati i birati sredstva prema svrsi, a ova je krepost mudrost. Tako je jasno, da bez mudrosti nema dobroga života«. **Prema sv. Tomi je dakle mudrost ona ista krepost koju smo prije nazvali dosljednošću.** Zato i ne spominje dosljednost među krepostima, o kojima s divnom temeljitošću sustavno raspravlja u drugom dijelu svoje Teološke Sume. Ipak bismo mogli kazati, da nije dosljednost kakvogod mudrost, nego samo ona, koja je postojana, i zato skupčana s drugim temeljnim krepostima, osobito s hrabrošću, bez koje nema postojanosti u poteškoćama. I ostale dvije temeljne kre-

posti nužne su, da bude dosljednost ili mudrost postojana; umjerenost zato, da nas naslade ne zavedu; a pravednost, da nas ne zavede pohlepa za onim, što pripada drugomu. Savršena mudrost kao što svaka druga savršena krepost ne može biti bez ostalih kreposti, kako misli sv. Toma (S. th. 1—2, 65 1), koji se u tom pridružio mnijenju velikih crkvenih otaca Ambrozija, Augustina, Grgura Velikoga i gotovo svih kršćanskih mislilaca. Istotako ne može biti nijedna druga čudoredna krepost savršena, ako nije združena s mudrošću. U smislu Sv. Tome i kršćanske filozofije dosljednost je isto, što savršena mudrost.

Nije nužno potanko istraživati, koje su kreposti sadržane u dosljednosti. **Glavno je, da znadem: ako hoću da budem dosljedan, moram imati tvrdnu odluku, da hoću prema svrsi birati sredstva;** ono što ne služi svrsi, odbacit ću; ono što bolje i sigurnije vodi svrsi, radije ću izabrati nego li ono, što ne služi tako dobro. Tvrdna mora biti ova odluka, da uzmožne odolijevati i poteškoćama i strastima, strahu i željama, koje ugrožavaju svrshodni izbor. Ako ustrajem kod ove odluke, sigurno ću postići svrhu, makar se koji put kod izbora prevario. Ako li odustanem, te započnem birati prema ugodnosti i neugodnosti i drugim čuvstvima, uzalud ću se nadati, da ću ikada postići svrhu.

Dosljednost je sigurni put uspjehu. To vrijedi za vanjski rad, kad hoćemo da izvedemo djelo, koje mogu i drugi vidjeti ter ostaje i bez nas. **Dosljednost je ona »ravnodušnost«, koju Sv. Ignacije Lojolski označuje na početku »Duhovnih vježbi« kao temelj** ne samo duhovnih vježbi, nego čitavog duhovnog ili moralnog života: »Treba da budemo ravnodušni spram svih stvorova u koliko je to dopušteno slobodnomu izboru našem, te nije zabranjeno; tako da koliko je do nas, mi ne htjednemo većma zdravlja nego li bolesti, većma bogatstva nego li siromaštva, većma časti nego li rugla, većma dužoga života nego li kratkoga; i tako u svima drugim stvarima, jedino želeći i birajući ono, što nas više vodi k cilju, za koji smo stvoreni«. Sve pogreške u moralnom svijetu sastoje se u prekršajima ove ravnodušnosti — u dosljednosti glade svrhe moralnoga života.

Isti je temelj uspjeha i neuspjeha i u filozofskom nastojanju. **Nedosljednost dovela je i morala je dovesti do mnogih onih zabluda, u kojima se sastoji neuspjeh savremene filozofije.** Nije teško o tom se uvjeriti. Promotrimo samo razne načine nedosljednosti, koji su mogućii, a onda pogledajmo, koji su se načini obistinili. Kod filozofiranja možemo povrijediti dosljednost već u temelju time, da uopće ne znamo ili nemamo pravu svrhu filozofije. Onda griješimo proti dosljednosti, ako nećemo da upotrijebimo sredstva, koja su nam na raspolaganje, bilo da uopće sva sredstva zabacujemo bilo samo ovo ili ono. Napokon možemo biti nedosljedni time, da se kod izbora sredstava obaziremo više na čuvstva nego na

svrhu. Svi su ti načini obilno zastupani u filozofiji naših vremena.

Velika zbrka, dakle i **veliko neznanje, vlada već glede samoga pojma filozofije i glede njezine zadaće.** Svatko koji se dade na filozofiranje, pita se dakako, što time hoće da postigne, i stvara si neki odgovor na ovo pitanje. Budući da može biti samo jedan odgovor istinit, a ne svi međusobno oprečni, to mora biti mnoštvo krivih pojmova i o filozofiji i njezinoj svrsi, a zato i krivih sustava. Nije moguće, da bude sustav istinit, koji služi krivoj svrsi po svojoj naravi, a ne samo prema slobodnoj volji svoga začetnika. Pravi je pojam filozofije »znanost o stvarima iz posljednjih razloga stečena naravnim svijetlom razuma« (Frick, Logica⁵, 1: »Philosophia est scientia rerum per causas ultimas naturali lumine comparata.«) Ovaj pojam pretpostavljaju svi, kako možemo jasno razabrati analizom postupka, koji je svima zajednički: svi naime zahtijevaju, da svi uvijek i svagdje isto sude, što oni sami i da priznaju njihove nauke kao posljednje odgovore na najdublja svoja vlastita pitanja. Ali što svi barem nesvjesno misle, to mnogi izričito niječu. Za **idealizam**, koji je pod raznim imenima i oblicima još uvijek »moderna« filozofija u prvom redu, filozofija ne može biti znanost o stvarima, jer su stvari uopće nepoznatljive, ako i postoje. Ona Kantova izreka (Kritik d. reinen Vernunft, izd. Reclam, str. 320): »Man kann doch ausser sich nicht empfinden, u. das ganze Selbstbewusstsein liefert daher nichts, als lediglich unsere eigenen Bestimmungen«, još uvijek vrijedi kao izraz najveće mudrosti i kao neoborivi dokaz, da su nam stvari same »Daß Ding an sich« nepoznanica x. Jer ipak znanost, a prema tome i filozofija, mora nešto spoznati, to je za idealizam nužno pitanje. Koji je predmet znanosti, napose filozofije? Prema raznim odgovorima na ovo pitanje razlikuju se razni idealistički sustavi. Ali ni jedan od njih ne može zadovoljiti, jer duh naš ne može se otresti želje, da upozna stvari, i uvjerenja, da se mora mišljenje prema njima ravnati, ne obratno.

Drugima opet filozofija uopće nije znanost, jer je znanost u strogom smislu nemoguća. Tako **pozitivizam** poriče svaku pravu općenitost naših sudova kaošto i pojmova. Prema pozitivizmu spoznajemo stvari, ali samo pojedinačne ili skupove, a ne općenitu narav. Zato za pozitivizam ne postoje općeniti razlozi i zakoni, a prema tomu nemoguća je i spoznaja stvari iz posljednjih razloga, t. j. filozofija u pravom smislu. Zadaća je filozofije pozitivističke samo sistematiziranje na temelju analiziranja ili opisivanja bez istraživanja uzroka bilo prvih bilo posljednjih. Tako veli izričito Comte (Cours de philosophie positive I): »Nous n' avons nullement la prétention d' exposer les causes génératrices des phénomènes... mais seulement d' analyser avec exactitude les circonstances de leur production et de les rattacher les unes aux autres par des relations normales de succession et de similitude«. Iz ove

zadaće, koju pozitiviste postavljaju svojoj filozofiji, jasno razabiremo, da ovakva filozofija mora biti osuđena na neuspjeh, jer niti ne traži niti ne daje nikakav odgovor na ona najzamašnija pitanja, koja se neodoljivom silom nameću ljudskom duhu: što su stvari i odakle i koja im je svrha, osobito što je čovjek sam, koje mu je porijetlo i zašto je na svijetu.

Nije nužno nabrajati druga mnijenja o pojmu i zadaći filozofije. Külpe nabraja na početku svoga uvoda u filozofiju razne definicije te kaže kratko (Einleitung¹⁰. 7): »Es gibt nun viele und untereinander recht abweichende Bestimmungen des Begriffs der Philosophie«. Isto priznaje i Ueberweg — Praechter (Geschichte der Philosophie des Altertums¹¹, odmah na početku): kod novijih filozofa postoji velika prepirka glede samoga pojma filozofije. Zato nas ne može moderna filozofija zadovoljiti, jer sama ne zna, kojim bi putem krenula.

Tako vidimo, kako je opravdano, što smo sa Sv. Tomom tražili kao temelj dosljednosti ili mudrosti, **najprije moramo imati pravu svrhu kao što kod svakog nastojanja uopće tako i kod filozofiranja i filozofije.** Tu nalazimo prvi razlog neuspjehu i kod inače najoštrijih umova.

No nije dovoljno, imati pravu svrhu pred očima, **nego treba prema njoj odabirati i sredstva, ne sljedeći nagon ili strast,** kako jezgrovito kaže Sv. Toma (na navedenom mjestu). I ako pretpostavimo kod filozofije pravo shvaćanje njezine zadaće, može ona pasti u mnoge zablude i neuspjehe, bilo što posve zabacuje koje sredstvo, bilo što se njim ne služi dovoljno ili se služi i onda, kad ne može voditi svrsi. U svakom ovom slučaju ona slijedi ne razum nego slijepi nagon ili strast, simpatiju ili antipatiju. ovo je zabacivanje ili neupotrebljavanje zato tako pogubno, jer je u praksi obično, ako ne uvijek, skopčano s uvjerenjem, da ono sredstvo uopće ne vodi istini nego zabludi. Istotako i ona antipatija pretpostavlja slično uvjerenje. Promotrimo pojedina od onih pet vrela istine, koja poznaje i priznaje prava filozofija: a to su svijest, sjetila, suđenje, umovanje, tuđe svjedočanstvo.

Jedva će se naći koji filozof, koji se ne bi nikako htio služiti svjedočanstvom svoje svijesti kao vrelom sigurne spoznaje. Ali **mnogo ima modernih filozofa, koji se premalo obaziru na svjedočanstvo svoje svijesti.** Aktualizam, prema kojemu postoje samo akti ili čini, a činitelj ili subjekat ovih čina je samo izmišljotina, nemoć je za onoga, koji vjeruje svojoj svijesti. Svijest nam kaže, da ne samo misli i drugi čini postoje, nego da mi mislimo, a da mi nijesmo misli. Istotako ne možemo dvoumiti o slobodi naše volje, ako slušamo glas svoje svijesti, koja nam jasno svjedoči, da smo mnogo toga, što smo propustili, (svijest nam svjedoči), mirno mogli učiniti. **Determinizam,** koji niječe slobodu volje, pretpostavlja omalovaživanje svjedočanstva svijesti. Tako

su i aktualizam i determinizam, koji uživaju najveći ugled u »modernoj« filozofiji, plod nedosljednosti u upotrebljavanju prvoga vrela istine, svjedočanstva vlastite svijesti. Druga je opet veoma raširena moderna zabluda ona, koja **precjenjuje sposobnost svijesti**, te očekuje od nje odgovor na najzamašnija pitanja i religioznog i znanstvenog sadržaja. Zato se i zove ova kriva nauka »**konsciencijalizam**« (od conscientia = svijest). Ova je zabluda bila poznata već Sv. Tomi, koji ju je opovrgao (S. th. 1. 85, 2 c) razlozima, od kojih nije boljih našao ni Külpe u svom djelu Realisierung, (najopširnijem koje je napisao o tom pitanju). Glavni je razlog, zašto i Külpe kašto već Sv. Toma otklanja konsciencijalizam, jest ovaj, što prema konsciencijalizmu ne mogu postojati realne znanosti. Samo jedno kod Sv. Tome ne vrijedi više u naše doba: on kaže » quidam posuerunt«, samo nekoji su pristajali uz onu zabludu, a mi moramo kazati »multi ponunt«, mnogi danas pristaju uz onu pogubnu nauku. Nedosljednost zavela je i njih; upotrebljavali su svijest i onda, kad ne može služiti svrsi. spoznaji istine.

Promotrimo drugo općenito sredstvo za svrhu filozofije, svjedočanstvo sjetila, kojim spoznajemo razna svojstva tjelesa. Mnogi se uopće ne služe ovim sredstvom (dakako samo u teoriji) i zato upadaju u **akozmistički idealizam**, koji niječe opstojnost tjelesnog svijeta. Drugi opet vjeruju sjetilima, kad im svjedoče o primarnim svojstvima tjelesa, a zabacuju njihovo svjedočanstvo, kad se radi o sekundarnim svojstvima. S Helmholtzom ovi drže, da su i boja i zvuci nešto posve subjektivno, u svijetlu da nema niti ikakve boje niti zvuka. I ovaj **bezbojni, nijemi svijet** plod je nedosljednosti.

Jedno od prvih i najvažnijih pitanja u povijesti filozofije bilo je i biti će uvijek: kako mi možemo steći prave znanstvene sudove, t. j. sudove koji su uvijek i svagdje istiniti. Naš duh imade zato sposobnost apstrahiranja. Ali **pozitivizam**, koji pod raznim imenima zauzima jedno od najuplivnijih mjesta u modernoj filozofiji, zabacuje apstrakciju i mogućnost u pravom smilu općenitih sudova, no ovim nijekanjem problem nije iščezao iz svijeta. Neupotrebljavanje apstrakcije za spoznaju općenitih istina dovelo je do pozitivističke krive filozofije. I Kant ne bi bio izmislio **sintetičke apriorne sudove**, da se htio služiti apstrakcijom kao sredstvom za rješavanje onoga staroga i uvijek novoga problema: odakle općeniti sudovi i odakle njihova nužna i sigurna istinitost?

I umovanje ili zaključivanje, bez kojega nam je nepristupačna većina istina, mnogi moderni filozofi premalo cijene, misleći da se mogu najdublja pitanja riješiti samo intuicijom. Takav je **intuicionizam** filozofija Bergsonova, Schelerova i mnogih modernista, koji sa svojim temeljnim načelom, da intuicija rješava najdublje probleme, ne može složiti stalnih dogmi. Zato je Pijo X. osudio **modernizam**. Ova se nauka osniva na pretjeranom isticanju i upotreb-

ljavanju intuicije. Istina je, da je intuicija nužna. Bez nje bilo bi umovanje nemoguće. Ali sama nije dovoljna, nego je nužno i umovanje. Zabacivati umovanje i ograničiti se na intuiciju znači predati se slijepomu subjektivizmu, koji zahtijeva, da mu slijepo vjerujemo i u najvažnijim pitanjima. A to ne odgovara opomeni Sv. Pavla (Rim. 12, 1): »Zaklinjem vas, braćo, da iskažete... razboritu poslušnost — rationabile obsequium«.

I neupotrebljavanje tuđega svjedočanstva za spoznaju istine vodi najopasnijim zabludama. Ne samo da onemogućuje vjeru u objavu Božju, vjeru svrhunaravnu, dakle spoznaju najvećih, najuzvišenijih i najutješljivijih istina, nego zatvara i put premoćnim važnim istinama naravnoga reda, jer se bez tuđega svjedočanstva ne mogu spoznati. I napredak u znanosti zahtijeva, da se služimo tuđim znanjem. Omalovaživanje tuđega znanja i **pletjerano naglašivanje samostalnosti i originalnosti** urodilo je u filozofiji posljednjih vremena mnoštvom novih nauka i sustava, ali napretku je filozofije malo doprinijelo. Mnogima je više stalo do samostalnosti nego li do istine. Možda je manje pogibeljna druga zabluda, koja se sastoji u **pretjeranom kultu povijesti uopće**, a napose filozofije i njezinih pojedinih grana. Zaboravlja se na to, da nije glavno pitanje, što je tko mislio, nego što bi bio morao misliti, da bude naime njegovo mišljenje istinito. Mala korist i od najzamamljivijih misli, ako ne znam, da li odgovaraju istini ili ne. Kaošto prevelika želja za samostalnošću i originalnošću ugrožava postizavanja i svrhe filozofiranja, spoznaju istine, i vodi u mnoge zablude, tako i pretjerano historiziranje. Nedosljednost je temelj i jednoga i drugoga smjera, koji nažalost ima bezbroj sljedbenika.

Tako bismo mogli kod svih krivih sustava ustanoviti, da im je temelj nedosljednost, veća ili manja. Apriorno, neosnovano isključivanje ovoga ili onoga spoznajnoga sredstva, popuštanje čuvstvenosti, ljubav i mržnja prouzrokuju često u znanstvenom, pa i u filozofskom nastojanju onu kobnu falaciju, koja se zove »mutatio elenchi«, a sastoji se u tom, da se na mjesto pravoga podmetne krivo stanovište, namjesto prave kriva svrha. Prava je svrha filozofije i znanosti uopće spoznaja istine. Pravo je stanovište kod filozofiranja i svakoga znanstvenoga rada: kako ću doći do istine što bolje i što sigurnije? Bez ove dosljednosti nema uspjeha u znanstvenom nastojanju. To pokazuju žalosni primjeri najvećih umova u povijesti od najstarijih do najnovijih vremena. **A uz dosljednost postigli su i postizavaju velike uspjehe i mnogi, koji nijesu primili od Boga velikih naravnih darova.** Kaošto jedno dijete, koje znade katekizam, može odgovoriti na ona najteža i najzamašnija pitanja o Bogu i čovjeku, koja nijesu mogli riješiti ni najveći umovi bez objave, tako ima i mnogo takvih, koji se oštrinom razuma ne mogu usporediti s Kantom i drugim filozofima, pa ih ipak daleko nadmašuju pravim filozofskim znanjem. Ovo ih uspo-

sobljuje, da mogu pravo i sigurno rješavati temeljna pitanja o svijetu i ljudskom životu i Bogu, izvoru i svrsi svega. Ovo su znanje stekli upotrebljavajući sva sredstva filozofske spoznaje, ne uključujući ni škole i školskih udžbenika. Zato i sv. Crkva toliko naglašuje učenje prave filozofije u školi, osobito na visokim školama, gdje se pripremaju budući apostoli Istine na svoje najuzvišenije zvanje.

Kako ću postići svrhu što bolje i što sigurnije? Ovo je načelo dosljednosti. Sveudiljno, postojano održavanje ovoga načela dalo je rodu ljudskom i sv. Crkvi velikana u moralnom pogledu, svetaca. Ono je dalo i velikana u znanosti, napose u filozofiji. Ovo je načelo izraz prave mudrosti. **Dosljednost je temelj pravoga uspjeha kako u moralnom životu tako i u filozofiji.** Za život filozofa vrijedi riječ Sv. Tome (1—2, 57, 5 c): »Prudentia est virtus maxime necessaria ad vitam humanam — mudrost (t. j. dosljednost) je najnužnija krepost za život ljudski«.

Franjo Šanc D. I.

Idejni razvoj † Dra. I. Merza

Poznavao sam ga u dušu, jer je zadnjih šest godina, uz male prekide, gotovo svake subote došao, da se upravo djetinjom otvorenosti razgovori o duševnim pitanjima. Želeći mu napisati ove spomen-retke, kao suradniku »Života«, pošao sam ipak do njegovih ožalošćenih roditelja, da mi popune sliku mladosti; pazno sam pregledao veliku njegovu knjižnicu; pročitao sam 20 svezaka njegova dnevnika; proučio sam njegove najintimnije zapiske jednako kao i štampane spise; a nijesam propustio pitati i neke njegove znance, što drže o njemu. Iz svega toga iskrsla mi je u duši ličnost Dra Merza ne samo kao čovjeka vanredna, nego upravo kao muža Providnosti, čovjeka Božjega. Prikazati svu ljepotu predivne ove duše bit će posao prijatelja njegova, koji izrađuje opširan životopis njegov. Ovdje ćemo pratiti tek njegov idejni razvitak na temelju njegovih vlastitih zapisaka.

Kratak tijek života.

Rodio se Ivan 16. prosinca 1896. u Banjoj Luci, gdje mu je otac Mavro bio viši željeznički činovnik. Osnovnu školu i realku svršio je ondje odlično. Po želji roditelja pođe u rujnu 1914. na vojnu akademiju u Bečko Novomjesto. Prepativši u nemilom zvanju mnogo, pređe u siječnju 1915. na bečko sveučilište, da sluša 3 semestra Pravo. Pod kraj veljače 1916. uzeše ga u